

ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ПАТРІОТИЗМ ТА СИМУЛЯЦІЯ: ПРОБЛЕМИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ {Тези}

Тетяна Бондар, Сергій Бондар

- Процес руйнації СРСР й усталеної комуністичної ідеології, а також певна спонтанність, яку називають деякі дослідники, **«катапультування» України в незалежність**, зумовили досить болісну трансформацію соціально-політичної, економічної, а особливо духовної сфер життя суспільства, спричинивши процес переоцінки цінностей, що призвів до абсолютно неоднозначної реакції з боку населення – від антиколоніального романтизму та активізації пошуку нових суспільних цінностей і орієнтирів у розбудові незалежної України, з одного боку, до ідейно-ціннісного вакууму, нігілізму та ностальгії, з іншого.
- Тож в умовах політичної невизначеності та пошуку смислів для національної самоідентифікації вибір моделі громадянської освіти та шляхів її впровадження в освітній простір має більш, ніж стратегічне значення. **У тріаді «держава-суспільство-освіта»**, як правильно зазначає латвійський дослідник С.Мазур, **місця для випадковості немає**: неузгодженість чи сваволя у виборі моделі громадянської освіти закладає соціальний конфлікт для майбутньої спільноти країни є не швидкоплинною акцією, а перманентним процесом»].
- Також варто враховувати, що деякі з проблем, що виникають при «вживленні» громадянської освіти в український освітній простір, мають **загальний характер і притаманні більшості світових держав** (і демократичних, і тих, які тільки стали на шлях демократизації), а деякі – суто специфічні, властиві виключно державам, що як і Україна, переживають період посттоталітарної трансформації.

Виходячи з цього, до першої групи (загальних проблем) можна віднести наступні: 1) **відсутність офіційної громадянської освіти для дорослого населення**, яка в умовах «інверсивної моделі» транслювання демократичних цінностей є дуже важливою; 2) **недостатнє використання неформальної та інформальної освіти** – цей фактор, на нашу думку, теж має велике значення, адже, як засвідчують емпіричні дослідження, із трьох існуючих форм політичної соціалізації формальний зміст навчання має найменший ефект, а неформальне і неофіційне навчання і прихований зміст освіти, навпаки, найбільшою мірою сприяють соціалізації молоді; 3) **відсутність демократичної організації**, демократичної атмосфери та практики у школі як мікроспільноті; 4) **недостатність кадрового забезпечення викладання дисциплін** громадянознавчого циклу, відсутність відповідної спеціалізації у ВНЗ та інститутах підвищення кваліфікації; 5) **необхідність зміни позиції вчителя**: від репродуктора знань до «мислячого практика», активного громадянина, здатного генерувати власні реформаційні дії.

Серед другої групи проблем (притаманних більшості пострадянських держав, а також суто українських), варто відзначити наступні: 1) **продукування громадянської освіти за зразком тоталітарної моделі**, основними установка ми якої є т.зв. «пасивне навчання», яке засноване на передачі знань і влади, що сприяє формуванню «громадян-об'єктів, пасивних працівників та слухняних цивільних службовців»; 2) «знанневий підхід» у викладанні громадянської освіти (традиційна «трансляція знань», установками якої є **сприйняття вчителя як основного джерела знань**; орієнтація навчання на кінцеву оцінку; 3) **формалізм – прагненням відзвітувати проведеними заходами** за громадянське виховання замість досягнення реальних результатів цього виховання»; 4)

недостатнє використання інтерактивних методів (медіації, дебатів, рольових ігор, соціальних проєктів тощо); 5) *предметний підхід*, відсутність інтегральності (ГО існує як окремий навчальний предмет), недостатнє розуміння того, що вивчення демократії і прав людини не закінчується в шкільній аудиторії; 6) *необхідність зміни функції оцінювання*, метою якого має бути не ревізія – виставлення оцінок, а процес моніторингу, спрямований на покращення якості викладання і якості проєктів ГО; 7) *розрив між теорією і практикою у суспільному житті*. Навики ефективної участі в суспільному житті не можуть розвинути, якщо не надається можливість для такої участі.

- До названих вище проблем можна додати й **відсутність чіткої національно-патріотичної складової** яка б забезпечувала формування національної свідомості молодих людей та політизацію навчальних програм з предметів громадянознавчого циклу та історії. У США та в західноєвропейських країнах певний час тривала серйозна дискусія щодо компонентної наповнюваності змісту ГО патріотичними та демократичними цінностями, внаслідок якої перевагу було вирішено віддавати саме другим. Втім, специфіка української ситуації полягає в тому, що саме національна компонента є для нас особливо важливою. В умовах планомірної «селекції» національної свідомості, що проводилась спершу царською, потім радянською імперіями і виявлялася у моральному та фізичному нищенні квіту нації, означників національного духу («розстріляне Відродження», розстріляні кобзарі, шістдесятництво, дисиденти та інші) **урегулювання двох названих проблем має стратегічне значення.**